

Lokal och traditionell kunskap om biologisk mångfald och hållbart sedvanebruk – Sveriges arbete nu och framåt

Sverige har undertecknat FN:s konvention om biologisk mångfald (UN Convention on Biological Diversity, CBD). Det innebär att regeringen och svenska myndigheter ska respektera och bevara urfolks och lokala samhällens traditionella kunskap relaterad till biologisk mångfald och skydda och uppmuntra deras hållbara sedvanebruk av biologiska resurser. Detta lyfts särskilt i konventionens artiklar 8j och 10c.

Sametinget har fått i uppdrag av regeringen att leda det svenska arbetet med artiklarna 8j och 10c, det vill säga att bidra till att främja användningen av, och bidra till ökad kunskap om, traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk som leder till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Sametinget ska verka för att berörda myndigheter och aktörer involveras och deltar i arbetet vilket ska bidra till ett ökat hänsynstagande av traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk kopplat till biologisk mångfald vid beslutsfattande.

Traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk ska ge samhället vägledning för vårt fortsatta, framtida nyttjande av natur-resurserna och för en hållbar förvaltning av biologisk mångfald – allt det som lever och växer.

Innehåll

sid.

Om uppdraget -

Sametingets roll.....2

Bakgrund -

Vad har hänt fram till nu?.....3

Ordlista -

Begreppsförklaring.....4

En introduktion

Idag är det 197 länder som undertecknat och ratificerat FN:s konvention om biologisk mångfald. Länderna ska gemensamt arbeta för att bevara arter, hållbart nyttja resurser och rättvist fördela vinster från genetiska resurser.

Sverige undertecknade konventionen år 1992 under världstoppmötet i Rio de Janeiro. Sedan 1997 har konventionens mål införlivats i Sveriges miljömålsarbete.

Innehåll - en introduktion

sid.

Kapitel 01 -

Vad är traditionell kunskap?..... 7

Kapitel 02 -

Vad är biologisk mångfald?10

Kapitel 03 -

FN:s konvention om biologisk mångfald 12

Kapitel 04 -

Artikel 8j i konventionen om biologisk mångfald14

Kapitel 05 -

Urfolk och lokala samhällen i konventionen om biologisk mångfald 17

Kapitel 06 -

Vem är bärare av traditionell kunskap? 18

Kapitel 07 -

Artikel 10c i konventionen om biologisk mångfald..... 19

Kapitel 08 -

Svenskt genomförande av artikel 8j och 10c i CBD..... 20

Kapitel 09 -

Traditionell kunskap i konventionens strategiska plan 24

Kapitel 10 -

Det globala Kunming-Montreal-ramverket för biologisk mångfald... 25

Kapitel 11 -

COP16 27

Kapitel 12 -

Goda exempel i praktiken 29

Sámediggi
Sámedigge Sámediggie Saemiedigkie Sametinget

Version 5 - Mars 2025

[Länk till Sametingets webbplats](#)

Samverkanspartner

CENTRUM FÖR
BIOLOGISK MÅNGFALD

[Länk till SLU:s webbplats](#)

Sametinget

Åsa Labba, Samordnare Fokalfunkt för samisk kunskapstradition
Tel: 063-15 08 70
asa.labba@sametinget.se

Om uppdraget - Sametingets roll

Sametinget är förvaltningsmyndighet för rennärning och samisk kultur och ett folkvalt organ som närmast kan liknas i sin organisation som en kommun.

Sametingets regeringsuppdrag

Sametinget ska samordna Sveriges genomförande av artiklarna 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald och i dessa frågor ansvara för kontakterna med konventionens sekretariat genom att vara fokalpunkt. Genomförandet består bland annat av att främja användandet av, och att bidra till ökad kunskap om, traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk som är relevant för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. I detta arbete ska myndigheten främja involvering och delaktighet från berörda myndigheter och aktörer.

Fokalpunkt - internationellt och nationellt

Varje land utser fokalpunkter, vilka har en samordnande roll inom sitt ansvarsområde och fungerar som kontakt till konventionens sekretariat. Sametingets samordnare för uppdraget som fokalpunkt, Åsa Labba, har av Regeringskansliet utsetts till Sveriges fokalpunkt för artikel 8j och relaterade artiklar.

Att fungera som tematisk fokalpunkt innebär att vara kontaktpunkt för en specifik fråga och ansvara för nationell samordning, i det här fallet Sveriges genomförande av artiklarna 8j och 10c som omfattar traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk kopplat till biologisk mångfald.

Sametinget och SLU Centrum för biologisk mångfald arbetar tillsammans med uppdraget

Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur, vilket sätter ramarna för Sametingets genomförande av uppdraget. I praktiken innebär ramarna för

Sametingets förvaltningsansvar att samordningen av annan kunskapstradition än den samiska, i fokalpunktsuppdraget bör förläggas utanför Sametinget. Därför har Sametinget valt att samverka med SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) som bistår i arbetet, särskilt med annan kunskapstradition än den samiska.

CBM är en centrumbildning vid Sveriges lantbruksuniversitet som bildades 1994 på uppdrag av riksdagen för att bidra till Sveriges genomförande av konventionen. CBM bedriver forskning, samverkan, expertutredningar och kommunikationsverksamhet.

Sametinget och CBM har valt att ha ett nära samarbete och därigenom dra nytta av våra respektive erfarenheter, nätverk och kompetenser för att nå framgång i genomförandet. Eftersom många av frågorna är gemensamma, både för kunskapsbärare och de myndigheter som uppdraget vänder sig till, är ett samarbete nödvändigt för att nå bästa resultat.

Målgrupper

Uppdragets målgrupper är bland annat myndigheter och kunskapsbärare via deras intresseorganisationer eller liknande. Prioriterade insatser utgörs av kunskaps-höjande insatser och dialog med myndigheter och kunskapsbärare för att tillsammans arbeta praktiskt med Sveriges genomförande av artiklarna 8j och 10c.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- **Läs mer på Sametingets webbplats**
Fokalpunksansvar för artiklarna 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald (CBD)
- **Vad är Sametinget?**
En film som beskriver hur Sametinget fungerar och vilken roll som Sametinget har i demokratin.
[Länk till filmen](#)

Bakgrund - Vad har hänt fram till nu?

FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD)
Förhandlades fram under världstoppmötet i Rio de Janeiro 1992, då den även undertecknades av Sverige.

Utredning om artikel 8j
Regeringen ger CBM i uppdrag att utreda hur Sverige bör hantera genomförandet av artikel 8j i CBD.

Sametinget och Naturvårdsverket
Regeringen uppdrar till Sametinget och Naturvårdsverket att föreslå åtgärder för att långsiktigt säkerställa att artiklarna 8j och 10c i CBD genomförs i Sverige. Uppdraget redovisas i en gemensam rapport år 2018.

Sametingets skrivelse
Under 2020 arrangerar Miljödepartementet en hearing om den gemensamma rapporten med berörda aktörer. Därefter lämnar Sametinget in en skrivelse till Miljödepartementet om att Sametinget ska tilldelas ett fokuspunktsansvar.

COP16 - oktober 2024
COP16 beslutade om ett nytt arbetsprogram för 8j-frågor och inrättandet av en permanent arbetsgrupp för artikel 8j-frågor.

SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM)
Regeringen uppdrar åt Sveriges lantbruksuniversitet och Uppsala universitet att inrätta ett Centrum för biologisk mångfald som ett svar på Sveriges undertecknande av CBD.

Naptek
CBM får regeringens uppdrag att inrätta och driva ett nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald (Naptek).

Sametinget tematisk fokuspunkt
Sametinget får regeringens uppdrag att utgöra tematisk fokuspunkt för artiklarna 8j och 10c i CBD.

COP15
Beslutade om ett nytt ramverk "Kunming-Montreal globala ramverk för biologisk mångfald" som ersatte de tidigare Aichimålen från 2010.

Ordlista - Begreppsförklaring

Árbediehtu

Samisk traditionell kunskap benämns vanligen *árbediehtu*, vilket är ett nordsamiskt ord.

Arbetsprogram för 8j-frågor till 2030

(Programme of work on Article 8(j) and other provisions of the Convention on Biological Diversity related to indigenous peoples and local communities to 2030), beslutat under COP16 2024.

Eallinbiras

Sametingets livsmiljöprogram.

Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster, även kallat naturnyttor, när naturen eller ekosystemet bidrar med sådant som vi människor har nytta av eller på annat sätt värdesätter. Det handlar exempelvis om ekosystemets produktion av virke, vilt, fisk, bär och svamp eller dess möjligheter att förhindra översvämning eller torka. Det kan även handla om andliga eller kulturella värden som skapar livskvalitet och sammanhang. Naturens värden och tjänster för både kropp och själ, men också för sin egen skull eftersom vissa ekosystemtjänster, ofta benämns *reglerande* eller *understödjande ekosystemtjänster*, bidrar till att skapa fungerande ekosystem som levererar andra ekosystemtjänster.

FN:s konvention om biologisk mångfald (UN Convention on Biological Diversity, CBD)

FN:s konvention om biologisk mångfald – är en konvention för att uppmuntra till bevarande av biologisk mångfald, hållbart nyttjande av dess beståndsdelar och rättvis fördelning av vinster som uppstår av nyttjandet.

Fokalpunkt

En utsedd kontaktperson eller kontaktorganisation som har samordningsansvar för en specifik fråga benämns fokalpunkt. Denna fungerar som kontaktperson och förmedlar information mellan landet och CBD:s sekretariat. Sametinget har uppdraget att vara tematisk fokalpunkt för frågor rörande traditionell kunskap (artikel 8j) och sedvanebruk (artikel 10c).

Genetisk resurs

Genetiska resurser är varje material av växt-, djur-, mikroorganism- eller annat ursprung som innehåller arvs massa och har ett faktiskt eller potentiellt värde.

Konvention

En konvention är en internationell överenskommelse som stater kan ansluta sig till. Genom undertecknande och ratifikation förbinder landet sig att följa dess innehåll och konventionen blir därigenom juridiskt bindande. För de flesta konventioner finns krav på länderna att rapportera om hur man genomför och uppfyller konventionens innehåll.

Kunskapsbärare

Kunskapsbärare – är ett ord som beskriver någon som bidrar till att föra kunskap inom en viss verksamhet eller naturbruk vidare, exempelvis äldre renskötare eller skärgårdsfiskare som för vidare sina erfarenheter till yngre generationer.

Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework

Vid partsmötet 2022 (COP 15) i Montreal antogs ett nytt ramverk för biologisk mångfald, det s.k. Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework. Ramverket ersätter de tidigare Aichimålen och välkomnas som en milstolpe i arbetet med att stoppa och vända den pågående förlusten av biologisk mångfald. Ramverket består av flera olika delar där de mest centrala är fyra övergripande tillståndsmål för 2050 och 23 åtgärds mål för 2030. Därutöver innehåller ramverket avsnitt om förutsättningar och stödmekanismer för genomförandet inklusive kommunikation och utbildning.

Naptek

Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Ett regeringsuppdrag till CBM mellan 2006–2014.

Programråd

Inom Sametingets uppdrag som tematisk fokuspunkt 2021–2023 bildades ett programråd med representation från myndigheter, intresseorganisationer för kunskapsbärare och andra aktörer som har en central roll i det svenska genomförandet av artiklarna 8j och 10c. Programrådet kommer fortsatt att vara en viktig del i genomförandet med ett upplägg som kan komma att ändras efter behov och över tid.

Sedvanebruk

Sedvana eller sedvänja är att göra något som de är brukligt och enligt hävd, dvs på det sätt som det "alltid" har gjorts. Inom juridiken används ordet sedvanerätt, en rättsregel som vilar på hävdvunnen sed även om den inte finns stadgad i lag. Sedvanebruk är det bruk av lokala resurser som till både sätt och innebörd vilar på tradition och således omfattas av CBD:s artikel 10c.

SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM)

En centrumbildning vid Sveriges lantbruksuniversitet. CBM inrättades med regeringens stöd 1994 som ett gemensamt organ för Sveriges lantbruksuniversitet och Uppsala universitet i syfte att uppfylla Sveriges arbete med FN:s konvention om biologisk mångfald.

Traditionell kunskap

Ett begrepp som beskriver folklig erfarenhetsbaserad kunskap, men med kunskap inkluderas också värderingar och förhållningssätt. Detta gör att det inkluderar såväl praktiska metoder vid markanvändning som andliga aspekter rörande vad man får och inte får göra. Ofta lyfts behovet av ett holistiskt tänkande om att allting hänger ihop.

Ordlista - Förkortningar

CBD

FN:s konvention om biologisk mångfald (UN Convention on Biological Diversity).

CBM

SLU Centrum för biologisk mångfald.

COP

The Conference of the Parties; partsmötet (benämning på beslutande möten för genomförande av konvention, i det här sammanhanget COP till CBD).

FPIC

Free prior informed consent, fritt i förväg avgivet och informerat medgivande.

IPBES

The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.

SB8j

Subsidiary body on article 8j and related provisions (SB8j), den permanenta arbetsgruppen för artikel 8j-frågor beslutat 2024.

SBI

Subsidiary Body on Implementation; ser över och verkar för att stärka genomförandet av CBD.

SBSTTA

The Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice (SBSTTA); tar fram underlag inför COP:s beslut.

SLU

Sveriges lantbruksuniversitet.

WG8j

Working Group on Article 8(j) and Related Provisions of the Convention on Biological Diversity; tog arbetsgrupp för frågor rörande traditionell kunskap och sedvanebruk; tar fram underlag inför COP:s beslut (2000–2024).

UNDRIP

UN Declaration on the rights of indigenous peoples; FN:s urfolksdeklaration.

UNDROP

UN Declaration on the rights of peasants and other people working in rural areas; FN:s småbrukardeklaration.

01 Vad är traditionell kunskap?

Håkan Tunón, föreståndare vid SLU CBM berättar om traditionell kunskap. [Länk till filmen](#)

Traditionell kunskap beskriver folklig praktisk kunskap som förs vidare från generation till generation, dvs traderas. Den är stadd i ständig förändring som en anpassning till den omgivande situationen. Man använder ofta termer som traditionell ekologisk kunskap, handlingsburen kunskap och erfarenhetsbaserad kunskap samt vad gäller urfolk även urfolkskunskap. Den definition som har fått mest genomslag är formulerad av den kanadensiska professorn Fikret Berkes: *En sammanlagd mängd kunskaper, sedvänjor och föreställningar som uppkommer genom adaptiva processer och som förs vidare kulturellt mellan*

Anna Skarin, professor i renkötsel vid SLU. Renskötsel - en näring baserad på traditionell kunskap och renarnas naturliga anpassning till miljön. [Länk till filmen](#)

generationer, och som handlar om förhållandet mellan levande varelser (inklusive människor), mellan var och en och i relation till det levande landskapet.

Samma definition används idag även ofta för att beskriva termen urfolkskunskap. CBD beskriver traditionell kunskap, innovationer och sedvänjor som: *Traditionell kunskap handlar om kunskap, innovation och sedvänjor hos urfolk och lokala samhällen runt om i världen. Traditionell kunskap har utvecklats från erfarenheter som vunnits under sekler och anpassats till den*

lokala kulturen och miljön, och den förs vidare muntligt från generation till generation. Den brukar vara kollektivt ägd och ha formen av berättelser, sånger, folklöre, ordspråk, kulturell värdegrund, trosuppfattningar, ritualer, lokala regler, lokalt språk, och metoder för natubruk, inklusive utvecklingen av lantsorter och lantraser. Ibland beskrivs den som en muntlig tradition eftersom den har förts vidare över millennier genom utövande, sånger, danser, målningar, hantverk, berättande och andra uttryckssätt. Traditionell kunskap är framförallt praktisk till sin natur, särskilt inom områden som jordbruk, fiske, hälsa, trädgårdsskötsel, skogsbruk och förvaltning av natur i allmänhet.

Kritik har riktats mot begreppet eftersom det praktiskt taget förutsätter att kunskapsbäraren bara är förankrad i en kunskapstradition fast de flesta av oss idag besitter kunskap från flera olika sammanhang. En del från släkten, en del från skolan och annat från sådant man har läst.

Goda exempel

Filmer som beskriver sambandet mellan traditionell kunskap och biologisk mångfald.

Julia Rensberg, slöjdare.
[Länk till filmen](#)

Fäbodbruk i Sverige.
[Länk till filmen](#)

The Gift - Salidummay DKK.
[Länk till filmen](#)

Vill du fördjupa dig ännu mer?

Exempel på hur myndigheter kan ta hänsyn till traditionell kunskap i sitt beslutsfattande.

[Länk till filmen](#)

Några utvalda bokkapitel och texter om:

- **Samisk traditionell kunskap** – Laila Öberg Ben Ammar och Håkan Tunón
Håkan Tunón & Klas Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. 2021*
- **Lokalt naturbruk, folklig kunskap och förhållandet till mångfalden** – Håkan Tunón
Håkan Tunón & Klas Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. 2021*
- **Árbediehtu** – Samisk traditionell kunskap
- **Sametingets policydokument för traditionell kunskap** – Árbediehtu
- **Eallinbiras** – Sametingets livsmiljöprogram
- **Lokal och traditionell kunskap – goda exempel på tillämpning** – Håkan Tunón
CBM:s skriftserie 59, Naptek, Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. 2012

02

Vad är biologisk mångfald?

Håkan Tunón, föreståndare vid SLU CBM berättar om biologisk mångfald.

[Länk till filmen](#)

Biologisk mångfald är en term som omfattar många olika saker i människors medvetande. Enkelt uttryckt kan man säga att: Allt liv på jorden rymms i begreppet biologisk mångfald. Det är också något väldigt specifikt som vi menar när vi pratar om det: den livsväv av gener, arter och ekosystem som omger oss människor, och som vi är helt beroende av för vår överlevnad.

CBD förklarar det med att biologisk mångfald är: *variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem [ekosystem i hav- och sötvatten] och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta omfattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem.*

Genetiska resurser är varje material av växt-, djur-, mikroorganism- eller annat ursprung som

Torbjörn Ebenhard, tidigare föreståndare för SLU Centrum för biologisk mångfald. Föreläser på Mångfaldskonferensen 2021.

[Länk till filmen](#)

innehåller arvs massa och har ett faktiskt eller potentiellt värde.

Biologisk mångfald handlar därmed inte bara om sällsynta djur och växter utan om sådant som vi är beroende av för vårt liv och leverne. Bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald hanteras i Sverige inom ramen för miljömålssystemet. Sverige har ett generationsmål ("att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser") och 16 miljökvalitetsmål som syftar till att definiera vad som är önskvärt att uppnå inom svensk miljö- och naturvård. Systemet beslutades av riksdagen 1999 och hittills är utvecklingen positiv för två av målen, negativ för fem och neutral för övriga. Det har pekats på att traditionell kunskap kan vara en viktig del i att skapa en hållbar framtid.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- [Läs mer på SLU CBM:s webbplats](#) – Fler aspekter om biologisk mångfald

Några utvalda bokkapitel om:

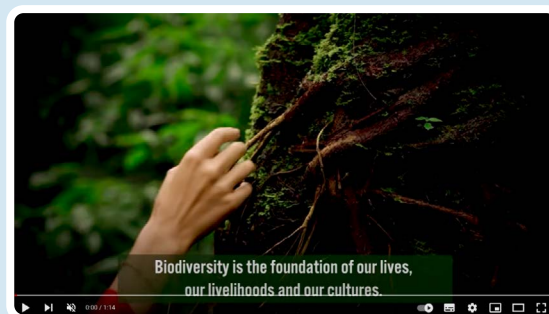
- **Ekosystemtjänster och naturnyttor** – Henrik G. Smith & Marie Stenseke
Håkan Tunón & Klas Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. 2021*
- **Vad är biologisk mångfald i ett biologiskt perspektiv** – Bengt Gunnar Jonsson
Håkan Tunón & Klas Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. 2021*
- **En miljon arter riskerar att dö ut!** – Torbjörn Ebenhard
Håkan Tunón & Klas Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. 2021*
- **Antologi om biologisk mångfald** – Håkan Tunón & Klas Sandell (red.)
Håkan Tunón & Klas Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. 2021*

03 FN:s konvention om biologisk mångfald

Håkan Tunón, föreståndare vid SLU CBM, berättar om konventionen om biologisk mångfald (CBD) och artiklarna 8j och 10c som handlar om traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk. [Länk till filmen](#)

CBD (UN Convention on Biological Diversity) förhandlades fram under världstoppmötet i Rio de Janeiro, 1992. Konventionens första artikel lyder: *Målen för denna konvention, att eftersträvas i enlighet med dess relevanta bestämmelser, är bevarandet av biologisk mångfald och hållbart nyttjande av dess beståndsdelar och rättvis fördelning av de vinster som uppstår vid utnyttjande av genetiska resurser, inklusive genom lämplig tillgång till genetiska resurser och genom lämplig överföring av relevant teknik, med hänsyn taget till alla rättigheter till dessa resurser och tekniker, och genom lämplig finansiering.*

The Post-2020 Global Biodiversity Framework
[Länk till filmen](#)

Konventionen är därmed inte bara en naturvårdskonvention utan den berör till stor del allt nyttjande av biologisk mångfald och landskapet och alltså även frågor rörande en rättvis vinstdelning. Den är undertecknad av alla världens länder förutom USA och Vatikanstaten. Konventionen är både ett dokument från 1992, och en kontinuerlig process där tolkning och tillämpning utvecklas. Konventionens beslut är juridiskt bindande för de stater som är parter till konventionen. I en svensk kontext innebär det att regering och myndigheter ska sträva efter att följa konventionens beslut.

Vad CBD:s parter åstadkommer hänger därför helt på vad staterna gör i det egna landet efter förhandlingsmötena. På nationell nivå kan det handla om att skriva nya lagar och förordningar eller att initiera och stimulera verksamhet för att genomföra det man kommit överens om.

Konventionens organ

Konventionens arbete inbegriper ett antal olika mötesplatser för att utveckla verktyg och rekommendationer för hur parterna ska genomföra konventionen nationellt. Det högsta beslutande organet är partsmötet (Conference of the Parties, COP), som har internationella förhandlingar vartannat år. För att bereda besluten finns bland annat en undergrupp för vetenskapliga

och tekniska frågor (SBSTTA) och en undergrupp för implementering och uppföljning (SBI).

Under COP16 beslutades om en permanent arbetsgrupp för 8j-frågor, det vill säga traditionell kunskap och sedvandebruk (SB8j). Det finns även en separat internationell mellanstatlig kunskapsplattform (IPBES) som utifrån vetenskap och traditionell kunskap lämnar råd till beslutsfattare. Den kan ses som en motsvarighet till FN:s klimatpanel IPCC fast för frågor rörande biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Konventionen har också ett sekretariat i Montreal som bereder dokument, utkast till beslut och rekommendationer till de olika mötena och processerna inom konventionen. Konventionens arbete är alltså efter trettio år i allra högsta grad levande.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- **En introduktion till konventionen** – Torbjörn Ebenhard
Håkan Tunón & Klas Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor. CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm. 2021*
- **Läs mer på konventionens webbplats** – FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD)

04

Artikel 8j i konventionen om biologisk mångfald

En av CBD:s delartiklar som har fått mest uppmärksamhet är artikel 8j. Den övergripande rubriken för artikel 8 är *in situ*-bevarande av biologisk mångfald, dvs *in situ* betyder i sin rätta miljö, där den har utvecklats (till skillnad från *ex situ* som inkluderar bevarande i djurparker och botaniska trädgårdar).

Artikel 8j lyder: *Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt med förbehåll för sin nationella lagstiftning respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungsbefolkningar och lokalsamhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av dem som besitter sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av de vinster som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.*

Artikeln och dess genomförande handlar mycket om delaktighet av kunskapsbärare i beslutsprocesser som rör bevarande och förvaltning av natur (landskapet och biologiska resurser). Det handlar också om betydelsen av traditionell kunskap för att fatta beslut och genomföra åtgärder som är baserade på bästa tillgängliga kunskap. Inom konventionen har det utvecklats en mängd olika riktlinjer som ska hjälpa staterna att genomföra dessa intentioner på nationell nivå, men inga av dessa tillämpas i nuläget i Sverige.

Utgår man från CBD:s arbetsprogram för nationellt genomförande av artikel 8j så bör detta tolkas som att småskaliga, icke-industriella, lokala naturresursanvändare ska involveras i planering och beslut som sannolikt kommer att påverka deras lokalmiljö och naturbruk.

Arbetsprogram för 8j-frågor

Under COP16 antogs ett nytt arbetsprogram för artikel 8j relaterat till urfolk och lokala samhällen i syfte att bidra till genomförandet av det globala Kunming-Montreal ramverket för biologisk mångfald. Arbetsprogrammet siktar mot 2030 och bygger på ett antal allmänna principer:

- Arbetet ska säkerställa jämlikt, inkluderande och effektivt deltagande av representanter från urfolk och lokala samhällen vilket även tar hänsyn till ålder och gender. Det ska vidare bygga på etik, rättvisa och ömsesidig respekt.
- Eftersom arbetet ska adressera specifika utmaningar för urfolk och lokala samhällen krävs det en balanserad representation baserad på ursprung och geografi.
- Arbetet ska också väga in de särskilda behov som finns i utvecklingsländerna.

– Traditionell kunskap ska anses vara lika värdefull, nödvändig och ges samma respekt som andra typer av kunskap. Respektfull samproduktion av kunskap ska uppmuntras.

– Man bör erkänna och tillämpa ett holistiskt arbetssätt som tar hänsyn till andliga och kulturella värden och sedvänjor hos urfolk och lokala samhällen.

– Ekosystemansatsen, en strategi för integrerad förvaltning av land, vatten och biologiska resurser, bör tillämpas.

– Tillträde till traditionell kunskap ska endast ske efter fritt i förväg avgivet och informerat medgivande (FPIC) och urfolk och lokala samhällen ska omfattas av en rättvis fördelning av nyttan från sådan användning.

Arbetsprogrammet (som ersätter det tidigare arbetsprogrammet från år 2000 med uppdatering 2010) omfattar 8 övergripande rubriker och totalt 29 uppgifter. De senare ska genomföras av CBD i sin helhet eller av de olika länderna som har skrivit under konventionen. Rubrikerna är följande:

1. Bevarande och restaurering av biologisk mångfald,
2. Hållbart nyttjande av biologisk mångfald,
3. Fördelning av nyttan från användning av genetiska resurser, digital sekvensinformation (DSI) och traditionell kunskap som rör genetiska resurser,
4. Kunskap och kultur,
5. Stärkare genomförande och uppföljning av resultatet
6. Urfolks och lokala samhällens fulla och effektiva deltagande,
7. Ett arbetssätt som utgår från mänskliga rättigheter
8. Tillgång till finansiering för urfolk och lokala samhällens deltagande i arbete med bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- [Konventionens tidigare arbetsprogram för artikel 8j och 10c](#) – Svensk översättning
- [Läs mer på CBD:s webbplats](#) – Beslutet om det nya arbetsprogrammet.

05

Urfolk och lokala samhällen i konventionen om biologisk mångfald

CBD var den första konventionen som inkluderade urfolk och lokalsamhällen i sitt arbete och som erkänner betydelsen av lokal och traditionell kunskap för att tillsammans med vetenskaplig kunskap ge arbetet med att genomföra konventionen en fast kunskapsgrund. Detta slås fast i konventionens artiklar 8j och 10c.

Urfolk är en term som används om ättlingar som ”härstammar från folkgrupper som bodde i landet eller i ett geografiskt område, som landet tillhör, vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser och vilka har behållit en del eller alla sina egna sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner”. Enligt den internationella definitionen är samerna ett urfolk vilket de också själva identifierar sig

som. Riksdagen har 1977 uttalat att samerna är ett urfolk, vilket även anges i regeringsformen. Att samerna är ett urfolk innebär bl.a. att Sverige har särskilda folkrättsliga åtaganden/skyldigheter gentemot det samiska folket. T.ex. att främja deras möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv.

Vilka som omfattas i termen *lokala samhällen* i konventionen anses ofta vara svårare att avgöra. Konventionen betonar att det handlar om ”urfolk och lokala samhällen med traditionella livssätt” relevanta för biologisk mångfald. Det gör att det i dessa sammanhang finns anledning att särskilt beakta grupper av småskaliga, icke-industriella naturbrukare.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- [Samerna](#) – Ett urfolk
- [Läs mer på CBD:s webbplats](#) – CBD:s arbetsprogram i original

06

Vem är bärare av traditionell kunskap?

I miljöårsrapporten skriver regeringskansliet: *Exempel på lokal och traditionell kunskap i ett svenskt perspektiv är den traditionella kunskap som överförs från generation till generation om hur olika lokala ängssystem skall skötas för att få långsiktig avkastning eller samernas kunskap om renskötsel, jakt och fiske. Grupper som kan ha denna kunskap i Sverige är t.ex. jord- och skogsbrukare, samer, fäbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare.*

Svenska miljömål: ett gemensamt uppdrag
(prop. 2004/05:150), s.225.

Dessa skrivningar ingick i det beslut som riksdagen biföll november 2005 om inrättandet av det sextonde miljömålet.

Goda exempel - Kunskapsbärare berättar

Filmer som beskriver sambandet mellan traditionell kunskap och biologisk mångfald.

Lena Viltok, slöjdare.

[Länk till filmen](#)

Nikke Nutti, traditonellt fiske.

[Länk till filmen](#)

07

Artikel 10c i konventionen om biologisk mångfald

Artikel 10c. Den övergripande rubriken för artikel 10 är ”Hållbart nyttjande av komponenter av biologisk mångfald”.

Artikel 10c lyder: *Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor, som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.*

Artikeln handlar om att möjliggöra traditionell mark- och resursanvändning för att dels säkerställa lokalsamhällets försörjning, dels att lokalt långsiktigt förvalta resurserna. Många traditionella markanvändningssystem bidrar till att bevara en viss biologisk mångfald, t.ex. traditionell ängsskötsel, hamling av träd, utmarksbete. Renskötsel, fåbodbruk, skärgårdsjordbruk, jakt och småskaligt fiske där man utgår från traditionella metoder kan utgöra exempel på sedvanligt nyttjande i enlighet med artikel 10c.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- **Översättningar: Arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8j inom FN:s Konvention om biologisk mångfald samt relevanta beslut från partsmötena 2010 och 2014** – Arbetsprogrammet för 10c återges i svensk översättning på sidan 29–36

08

Svenskt genomförande av artikel 8j och 10c i CBD

Under det första decenniet av CBD utvecklades funktioner för att nationellt genomföra delar av de åtagande som kom i och med under-tecknandet. I Sverige är det hittills främst genom miljömålssystemet som genomförandet av CBD gjorts. SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) inrättades 1994 för att vara ett redskap i Sveriges genomförande. 1997 inleddes ett kartlägningsprojekt över den praktiska och kulturella nytta som man i Sverige har haft av biologisk mångfald genom historien och in i framtiden. CBM fick även ett regeringsuppdrag 2002 att utreda hur artikel 8j skulle kunna genomföras i Sverige och vilka grupper som skulle kunna anses vara relevanta för tillämpningen. Resultatet blev *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige (2004)*. Denna låg till grund för skrivningar i miljömålspropositionen *Svenska miljömål: ett gemensamt uppdrag* (prop. 2004/05:150).

Svenska propositioner som hanterar lokal och traditionell kunskap

Svenska miljömål: ett gemensamt uppdrag (prop. 2004/05:150) är den första svenska propositionen som lyfter traditionell kunskap och dess relevans för miljömålssystemet:

- ”Traditionell och lokal kunskap om biologisk mångfald och dess nyttjande bevaras och används när så är lämpligt.”
- ”Flera horisontella aspekter som rör biologisk mångfald är svagt eller obefintligt belysta bland delmålen. Dit hör kunskapsuppbyggnad inklusive traditionell kunskap samt området kommunikation, utbildning, medvetande och förståelse.”
- ”Lokal delaktighet och förvaltning där hänsyn tas till lokal och traditionell kunskap kan gynna både biologisk mångfald och ge möjlighet till långsiktig ekonomisk utveckling. Den lokala och traditionella kunskapen är en del av en kulturell och lokal identitet som kan bidra med nygamla innovationer för att skapa ett hållbart samhälle, kan främja lokala produkter viktiga för landsbygdsutveckling och kan bevara traditionell markanvändning.”

Naptek

Regeringen fattade 2005 utifrån propositionen 2004/05:150 beslut om att SLU Centrum för biologisk mångfald skulle utveckla och driva ett nationellt program för att bidra till en ökad medvetenhet för frågor rörande artiklarna 8j och 10c.

Programmet skulle innehålla följande element:

1. Kartläggning och dokumentation.
2. Åtgärder för att upprätthålla lokal och traditionell kunskap.
3. Spridning av lokal och traditionell kunskap till vissa målgrupper som t.ex. brukare av biologiska resurser och myndigheter.
4. Stimulera forskning.

Programmet arbetade genom samverkan med olika intressenter såsom myndigheter, näringslivet och andra berörda organisationer och aktörer. Vidare innehöll programmet internationellt utbyte, inklusive medverkan i arbetet kopplat till artikel 8j inom konventionen om biologisk mångfald.

En mängd olika insatser genomfördes inriktade till ett antal olika lokalsamhällen och småskaliga verksamheter för att skapa en grund för det fortsatta nationella genomförandet av artiklarna. Arbetet skedde i samarbete med en mängd olika aktörer och i nära samverkan med Sametinget vad gäller frågor om samisk kultur och tradition. Uppdraget pågick mellan 2006 och 2012. År 2010 gjordes en omfattande kartläggning av situationen för traditionell kunskap i Sverige, vilken redovisades i rapporten: *Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige*.

Som en förlängning på Naptek-uppdraget genomförde CBM under 2013 och 2014 på Naturvårdsverkets uppdrag två fördjupade utredningar av olika myndigheters ansvar för den nationella implementeringen av artiklarna 8j och 10c:

- *Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s konvention om biologisk mångfald?*
- *Vägar framåt för några nationella myndigheters implementering av konventionen om biologisk mångfald och lokal och traditionell kunskap av betydelse för biologisk mångfald.*

I Sveriges strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (prop. 2013/14:141) framhålls det bland annat:

- Att traditionell och lokal kunskap om ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människors välbefinnande ska respekteras och integreras i beslutsunderlag etc.
- Att förutsättningarna för att inkludera olika intressenter för att bl.a. tillgodogöra sig traditionell och lokal kunskap behöver klarläggas.
- Att det behövs metoder för att samla kunskap om nyttjande av ekosystemtjänster från lokala kunskapsbärare och för att relatera olika kunskapssystem och verklighetsbeskrivningar till varandra.

I strategin har man också som mål att Sverige har en ledande roll i erkännandet av traditionell kunskap och urfolkens rättigheter.

Utredning om genomförande av artiklarna 8j och 10c

Naturvårdsverket och Sametinget fick i mars 2017 i uppdrag att föreslå åtgärder för att långsiktigt säkerställa att artiklarna 8j och 10c i CBD genomförs i Sverige. Uppdraget redovisades i en gemensam rapport där bl.a. följande förslag presenterades:

- Att stärka bevarandet och spridandet av traditionell kunskap genom ett pilotprojekt för att tillgängliggöra kunskapen samt genom åtgärder i landsbygdsprogrammet.
- Att öka respekten för traditionell kunskap och förbättra deltagandet av kunskapsbärare genom en genomgång av relevanta regelverk, en förstärkning av Sametingets roll

i miljömålssystemet, vidareutveckling av renbetesplanerna och även en användning av modellen inom fäbodbruket.

- Att möjliggöra uppföljning av genomförande genom att ett nytt etappmål i miljömålssystemet tas fram och ett återrappporteringskrav införs för berörda myndigheter i deras regleringsbrev.
- Att Sametinget tilldelas ett fokalpunktsansvar för samisk kunskapstradition.

Sametinget som fokalpunkt 2021 och framåt

Sametinget fick i uppdrag från regeringen att 2021–2023 ha fokalpunktsuppdrag för artiklarna 8j och 10c i Sverige med fokus på både samisk- och annan kunskapstradition. Detta uppdrag avrapporterades i december 2023 och förnyades i regleringsbrevet för 2024 med ytterligare tre år.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- **Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige** – Håkan Tunón
CBM:s skriftserie 10, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. 2004
- **Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige** – Håkan Tunón
CBM:s skriftserie 39, Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. 2010
- **Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald?** – Håkan Tunón, Marie Kvarnström, Weronika Axelsson Linkowski & Anna Westin
CBM:s skriftserie 83, Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. 2014
- **Vägar framåt för några nationella myndigheters implementering av konventionen om biologisk mångfald och lokal och traditionell kunskap av betydelse för biologisk mångfald** – Håkan Tunón, Tuija Hilding-Rydevik, Weronika Axelsson Linkowski, Maria Forsberg, Marie Kvarnström, Charlotta Warmark & Anna Westin
Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. 2015
- **Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald** – Rapport
Naturvårdsverket & Sametinget. 2018
- **Slutrapport för regeringsuppdrag: Traditionell kunskap och sedvanebruk** – Åsa Labba, Sametinget och Håkan Tunón, SLU CBM tillsammans med arbetsgruppen för Sametingets fokuspunktsuppdrag

09

Traditionell kunskap i konventionens strategiska plan

Vid partsmötet 2010 (COP10) beslutade CBD:s parter om en strategisk plan för arbetet omfattande de tjugo Aichimålen för biologisk mångfald. Det artonde målet (Aichi-18) handlar om att staterna ska arbeta för att genomföra intentionerna i artikel 8j och 10c.

Aichimål 18 lyder: År 2020 respekteras traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor hos urfolk och lokala samhällen som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och deras sedvanliga nyttjande av biologiska resurser, med förbehåll för nationell lagstiftning och internationella åtaganden, och detta integreras och reflekteras fullt ut i genomförandet av konventionen med fullt och effektivt deltagande av urfolk och lokala samhällen på alla nivåer.

Få stater ansåg sig ha kommit särskilt långt vad gäller måluppfyllandet av Aichimål 18. Exempelvis bedömer sig Sverige inte ha nått målet. I det globala ramverket som antogs i december 2022 (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework, K-MGBF), som ersatte Aichi-målen, är respekten och erkännandet av urfolks och lokala samhällens traditionella kunskap och bidrag för bevarandet av biologisk mångfald viktiga delar.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- [Strategic plan for biodiversity 2011–2020, including Aichi Biodiversity Targets](#)

Foto: Mostphoto.com

10

Det globala Kunming–Montreal-ramverket för biologisk mångfald

Vid **partsmötet 2022 (COP15)** beslutades om ett nytt ramverk (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework) som ersätter de tidigare Aichi-målen. Ramverket innehåller nu flera åtgärds mål som ska uppfyllas till 2030, vilka är direkt kopplade till urfolk och lokala samhällen, deras traditionella kunskap och hållbara sedvanebruk. Det handlar främst om mål 21 och 22 som bland annat ersätter det tidigare Aichimål 18.

Ramverket innehåller fyra övergripande mål och 23 åtgärds mål med syftet att transformera vårt samhälle till 2030 så att mänskligheten ska leva i harmoni med naturen till 2050. Arbetet är också nära sammankopplat med Agenda 2030 och hållbarhetsmålen.

Avsnitt C

Urfolks och lokala samhällens insatser och rättigheter. Ramverket erkänner den viktiga roll och de rättigheter som urfolk och lokala samhällen har som väktare av biologisk mångfald och samarbetspartners i bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av mångfalden. Ramverkets genomförande måste säkerställa att rättigheter, kunskaper, inklusive traditionell kunskap relaterad till biologisk mångfald, innovationer, världsbilder, värderingar och sedvänjor hos urfolk och lokala samhällen respekteras,

dokumenteras och bevaras med deras fria, i förväg avgivna och informerade medgivande (FPIC, free prior informed consent), vilket inkluderar deras fulla och effektiva deltagande i beslutsfattande i enlighet med nationell lagstiftning, internationella överenskommelser, inklusive FN:s urfolksdeklaration, och annan människorätt. Inget i ramverket ska tolkas som att det minskar eller ersätter de rättigheter som urfolk har för närvarande eller kommer att förvärva i framtiden.

Avsnitt K

Att förbättra kommunikation, utbildning och medvetenhet kring biologisk mångfald och att alla relevanta aktörer inkluderar Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework för att uppnå dess effektiva tillämpning, förändra människors beteende i syfte att främja hållbara livsstilar och värden kopplade till biologisk mångfald, inklusive genom:

(a) Ökad medvetenhet, förståelse och uppskattning av olika kunskapssystem, värdet av biologisk mångfald och naturens bidrag till människor, bland annat ekosystemfunktioner och tjänster och traditionell kunskap och urfolks och lokalsamhällens världsbilder samt biologisk mångfalds bidrag till hållbar utveckling;

(b) Öka medvetenheten om vikten av att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden och om en rättvis fördelning av de nyttor som uppstår genom användandet av genetiska resurser för hållbar utveckling, inklusive förbättring av hållbar försörjning och insatser för att utrota fattigdom samt dess samlade bidrag till globala och/eller nationella strategier för hållbar utveckling;

(c) Öka medvetenheten inom alla sektorer och aktörer rörande behovet av akuta insatser för att genomföra ramverket, samtidigt som de genom sitt aktiva engagemang i genomförandet och övervakningen av framstegen skapar förutsättningar att uppnå målen.

(d) Underlätta förståelsen av ramverket, exempelvis genom att rikta kommunikation, anpassa språk, komplexitet och tematiskt innehåll till relevanta

grupper av aktörer utifrån deras socioekonomiska och kulturella sammanhang, inklusive genom att utveckla material som kan översättas till inhemska och lokala språk;

(f) Integrera transformativ utbildning om biologisk mångfald i formella och informella utbildningsprogram, främja läroplaner för bevarande av biologisk mångfald och hållbart nyttjande i utbildningsinstitutioner, och främja kunskap, attityder, värderingar, beteenden och livsstilar som är förenliga med att leva i harmoni med naturen;

(g) Öka medvetenheten om den avgörande roll som vetenskap, teknologi och innovation spelar för att stärka vetenskapliga och tekniska kapaciteter att övervaka biologisk mångfald, hantera kunskapsluckor och utveckla innovativa lösningar för att förbättra bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

KSLA - digital föreläsning och genomgång av innehållet av Torbjörn Ebenhard.

[Länk till filmen](#)

Länk till ramverket

- [Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework \(KMGBF\)](#)
- [Det globala Kunming-Montreal-ramverket för biologisk mångfald](#) (officiell svensk översättning)

11 COP16

Den 21 oktober–1 november 2024 genomfördes det sextonde partsmötet, COP16, inom CBD vilket ledde till flera viktiga beslut rörande urfolk och lokala samhällens delaktighet i arbetet inom CBD. De två viktigaste för Sverige och EU var inrättandet av ett nytt permanent organ för 8j-frågor och ett nytt arbetsprogram till 2030. Dessa ska bidra till ökad delaktighet i genomförandet av CBD och det globala ramverket för biologisk mångfald och tydligare erkänna den nytta som urfolk och lokala samhällen har i genomförandet av CBD och bevarandet av biologisk mångfald.

Den nya permanenta arbetsgruppen för artikel 8j-frågor (Subsidiary body on article 8j and

related provisions, SB8j), ska ha sitt första möte innan COP17. Detta för att bland annat utveckla förslag till arbetsordning så att 8j-arbetsgruppens arbete ska kunna samordnas med övriga underorgan inom CBD (t.ex. SBI och SBSTTA) och att säkerställa framtida deltagande av representanter från urfolks- och lokala samhällen från olika delar av världen.

Det nya arbetsprogrammet för 8j-frågor ska bidra till genomförandet av det globala ramverket och samtidigt fortsatt erkänna urfolks och lokala samhällens nära koppling till den biologiska mångfalden och dess bevarande. Arbetsprogrammet innehåller 8 tematiska element med sammanlagt 29 uppgifter.

11 COP16

Elementen är följande:

Element 1. Bevarande och restaurering

Element 2. Hållbart nyttjande av biologisk mångfald

Element 3. Fördelning av nyttan från användning av genetiska resurser, DSI (digital sekvensinformation) och traditionell kunskap kopplad till genetiska resurser

Element 4. Kunskap och kultur

Element 5. Stärka genomförandearbetet och uppföljningen av dess resultat

Element 6. Urfolk och lokala samhällens fulla och effektiva deltagande

Element 7. Ett arbetssätt baserat på mänskliga rättigheter

Element 8. Säkerställa finansiella resurser som möjliggör för urfolk och lokala samhällen att delta i arbete rörande bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av biologisk mångfald

Länk till ramverket

Läs besluten

- [Development of a new programme of work and institutional arrangements on Article 8\(j\) and related provisions of the Convention](#) – Beslut (CBD/COP/16/4)
- [Institutional arrangements on Article 8\(j\) and related provisions of the Convention](#) – Beslut (CBD/COP/DEC/16/5)

12

Goda exempel i praktiken

Se följande sidor som inspiration. Arbetet med att genomföra artiklarna 8j och 10c i CBD kan se olika ut beroende på vilken organisation som gör det. Exempelen är tänkta att vara vägledande, ge inspiration, tankar och idéer och visa hur fler aktörer kan jobba medvetet och praktiskt inom sin egen organisation.

Erfarenheterna från det svenska genomförandet av dessa frågor visar att kunskapen om CBD, och därmed också artiklarna 8j och 10c, är förhållandevis låg hos såväl myndigheter, intresseorganisationer som företräder traditionell kunskap som andra berörda aktörer. Ofta är det enskilda

personer inom organisationen som har insikt i frågorna, vilket gör det sårbart. Genom att införliva traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk i exempelvis strategidokument, handledningar och verksamhetsplaner så minskas riskerna att dessa frågor blir personberoende samtidigt som arbetet förs framåt.

Det första exemplet visar hur en myndighet med uppdrag som berör alla människor i samhället arbetar med frågorna.

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- **Lokal och traditionell kunskap - Goda exempel på tillämpning**
Elva exempel hur man kan dra nytta av traditionell kunskap i olika sammanhang.

GODA EXEMPEL I PRAKTIKEN

Trafikverket

Ett fungerande landskap erbjuder en rad funktioner och värden som är livsnödvändiga för människors hälsa och välbefinnande. Vägar och järnvägar innebär barriärer och störningar, men med god planering kan de också ge möjligheter.

Trafikverket och traditionell kunskap

Det finns gott om exempel på hur Trafikverket använder traditionell kunskap i sin verksamhet. I artrika vägkanter finns en rik flora av växter och insekter som har trängts undan från det övriga odlingslandskapet och där skötseln av dessa till viss del baseras på hur tidigare ängsmarker hävdades.

Alléer är ett annat exempel på artrika miljöer knutna till transportinfrastrukturen. De har lång tradition över hela landet och har kulturhistoriska, estetiska och biologiska värden. Vid skötseln av alléer tar Trafikverket hänsyn till dess historiska

skötsel och traditionell kunskap kopplad till exempelvis hamling, där lövträd beskärs på ett särskilt sätt för att skapa foder åt boskap. En typ av allé som Trafikverket förvaltar är de skånska pilevallarna som bland annat har fungerat som läplanteringar, markerat gränser, motverkat erosion av matjord och använts till bränsle och klenvirke för tillverkning av korgar och andra bruksföremål.

Vid inventeringar av kulturmiljöer samverkar Trafikverket med länsstyrelser och museer. Kompetens från exempelvis byggnadsantikvarier och stenkonservatorer används vid restaureringar av bland annat värdefulla byggnader och stenvalvskonstruktioner. Det kan handla om skötsel och restaurering av broar, stentrummor, stensmurar, milstolpar, vägvisnings- och minnesstenar.

Mer information på Trafikverkets webbplats, [Natur, kultur och landskap](#)

Landskaps- och kulturarvsanalys

En väg eller järnväg är en del av landskapet. Vid lokalisering och utformning av en väg eller järnväg är kunskapen, om varför landskapet ser ut som det gör och förståelsen för hur det fungerar, avgörande. I Trafikverket används Integrerad landskapskaraktärsanalys (ILKA) som analysmetod för att söka kunskap om hela landskapet.

Trafikverket har tagit fram en handledning som beskriver landskapsanalysarbetet som ger stöd för att beställa eller genomföra en landskapsanalys vid byggande av väg eller järnväg.

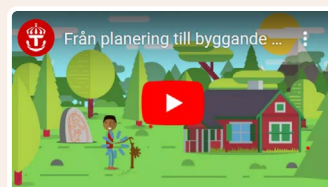
Vidare läsning

[Landskapsanalys för planläggning av vägar och järnvägar, En handledning](#)

Från planering till byggande

Enligt Trafikverkets planprocess ska samråd med berörda ske. Filmen beskriver processen när Trafikverket planerar och bygger vägar och järnvägar och beskriver när och hur du kan påverka under denna process.

[Länk till filmen](#)

Faunabron Gladaberget

På grund av stängsel, mitträcke och höga trafikmängder utgör E4:an idag en stark barriär i landskapet för renskötsel och vilt. På flera ställen är idag kustremsan öster om E4:an mycket svår att nyttja för rennäringen och vilda djur löper stora risker när de försöker passera vägen. Därför byggdes en faunabro vid Gladaberget för att öka trafiksäkerheten och minska E4:ans barriäreffekt.

Faunabron är ett exempel på ett resultat av utredningen "E4 – stängsel och passager för ren- och vilt, Västerbottens och Norrbottens län" som är grundad på dialog med berörda samebyar och jakt- och viltvårdsintressenter längs vägsträckan. Samebyn har varit involverad i den exakta lokaliseringen och utformningen av faunabron i såväl utrednings- som projekteringskedet.

Utredningen genomfördes med stöd av ekologisk kompetens och där erfarenheter från motsvarade utredningar längs E10:an och Malmbanan har använts. Lokaliseringen har även anpassats efter planerade passager på kommande järnväg Norrbotniabanan.

Vidare läsning

[För dig som jobbar inom rennäringen](#)

Vandrande ren på faunabron vid Gladaberget. Fotot taget med viltkamera första vintern efter att faunabron byggts klar.

” Runt om i landet minskar fysisk tillgång till kommersiell och offentlig service. I många fall är det tillgången till natur- och kulturmiljöer som kvarstår, som gör att folk har en inkomstkälla och trivs. Här har aktörer som Trafikverket ett stort ansvar. För om också dessa värden försvinner kan det bli droppen som gör att människor flyttar därifrån.

Julia Litborn, kulturmiljöutredare och etnolog, Trafikverket

” Med modernisering och ökad levnadsstandard har vi kommit bort från svett, blod, hålla i gräset, slå med lien. Vi är inte där längre och det är vi kanske nöjda med men vi har också glömt bort fundamentala förutsättningar. Därför är det viktigt att ta hänsyn till traditionell kunskap i vårt arbete.

Johan Rydlöv, nationell samordnare för biologisk mångfald och landskapsfrågor, Trafikverket

Stödmur Charlottenlund

Vid väg 743 i Ystad kommun ligger Charlottenlunds slott där det finns en hög dubbelsidig stödmur med en allé på toppen. Stödmuren var i dåligt skick och behövde restaureras då trädens rötter tryckte ut stenar ur stödmuren som riskerade att falla ut på vägbanan. Trafikverket hade en bred dialog både internt kring frågor om natur- och kulturmiljön och geoteknik och externt med markägaren och länsstyrelsen där man lyfte traditionell kunskap. Eftersom denna väg trafikeras av breda jordbruksmaskiner kunde man inte minska vägens bredd.

En av orsakerna till att stödmuren var instabil var att den var gjord av natursten. När stödmuren restaurerades tillfördes därför en mängd bearbetad sten för att öka stabiliteten. Man grävde ut så mycket som gick utan att skada trädens rötter, la markduk och mellan markduken och stödmuren lades sten för att minska risken att trädens rötter skulle växa in i stödmuren igen. Stödmuren kallmurades med traditionella byggmetoder. Utöver det kulturhistoriska värdet är denna typ av stenmiljöer värdefulla livsmiljöer för många djur och växter.

Föreläsning

[Kallmurat längs vägar och järnvägar](#)

Den ena sidan av stödmuren har åtgärdats. Cirka 30 procent av det ursprungliga stenmaterialet har återanvänts. De tidigare naturstenarna har ersatts med bearbetad sten för bättre stabilitet. Markduk och stenmaterial hindrar rötter från att växa in i stödmuren.

GODA EXEMPEL I PRAKTIKEN

Laponiatjuottjudus

Världsarvet Laponia är mer än bara ett landskap med höga naturvärden i vilket det samiska urfolket under generationer har bott och verkat. Laponia är mer än bara de historiska spår i landskapet som påminner om de som levtt här före oss. Laponia är mer än bara de landskap som utan renbetets påverkan på den biologiska mångfalden skulle ha ett delvis annat utseende. Laponia är också de landskap som vi bär inom oss, oberoende av vår bakgrund.

Det samiska folket – som traditionellt, med respekt och försiktighet, har förvaltats mark och vatten på ett sådant sätt att resurserna finns kvar för framtidens brukare – bär inom sig sina mentala landskap.

Besökaren som mot slutet av en lång vandring letar en skyddad och välkomnande viloplats, bär inom sig en bild av sitt landskap.

Naturvårdaren ser ett landskap där de naturgivna förutsättningarna och det lågintensiva brukande som funnits i området ger förutsättningar för höga naturvärden.

Laponiaförvaltningen – en förvaltning med traditionell kunskap som utgångspunkt Samebyarna i Laponia genom föreningen Mijá Ednam, Jokkmokk och Gällivare kommuner, staten genom Länsstyrelsen i Norrbottens län och Naturvårdsverket har bildat en gemensam förvaltningsorganisation.

Organisationens arbetsätt och tänkande bygger på en acceptans av parternas olika bakgrunder och förutsättningar där man erkänner det historiska arvets betydelse, respekterar varandras kompetens och erfarenhet samt fattar beslut enligt konsensusmodellen som är normerande och vägledande. När Laponiaförvaltningen bildades i augusti 2011 var det här ett helt nytt tankesätt och därmed banbrytande.

Föreningens uppdrag var bland annat att utveckla nya arbetsmodeller; searvelatnja (lära av varandra), rádedibme (lyssna på och diskutera med lokalbefolkningen om vad de vill att föreningen ska arbeta med) och árbediehtu (traditionell kunskap). Den traditionella kunskapen ska fungera som en ród trád genom arbetet och när föreningen exempelvis arbetar med våtmarker ska den samiska traditionella kunskapen ha en lika självklar plats som biologernas vetenskapliga kunskap.

[Laponiatjuottjudus förvaltningsplan](#)

Traditionell kunskap genomsyrar förvaltningsplanen.

Laponiatjuottjudus

Den traditionella kunskapen och vidareförmedlandet av densamma har en central roll och att enbart dokumentera innebär att kunskapen likafullt kommer att försvinna sakta men säkert. Samerna har genom århundranden förmedlat den traditionella kunskapen med hjälp av muntlig tradition och genom att man har deltagit i "arbetet" sedan ung ålder. Det är en tradition som har försvagats i takt med att samhället och levnadssätten har förändrats de senaste 50–70 åren. Laponiatjuottjudus verkar även för att stärka och vidareförmedla den traditionella kunskapen och genomför därför ett projekt med utgångspunkt från det traditionella sättet, men genomförs i ny tappning som tar sitt avstamp från ungdomars egna intressen i den samiska slöjden. Ett specifikt slöjdintresse som under

projekttiden får möjlighet att fördjupas och vidareutvecklas tillsammans med en erfaren slöjdare/handledare. På så sätt utvecklar föreningen nya metoder för överförandet av traditionell kunskap som samtidigt dokumenteras i en handledning så att metoden kan användas framgent. Laponiatjuottjudus arbete handlar till stor del om att utveckla nya arbetsmetoder som inte alltid är så självklara i ett förvaltningsarbete.

Mer information på [Laponiatjuottjudus webbplats](#).

Vill du fördjupa dig ännu mer?

- [Det samiska världsarvet](#)
Läs mer om det samiska kulturlandskapet Laponia.
- [Renskötelsen i Laponia](#)
Läs mer om arbetet med renskötelsen inom Laponia.

Máhto árudahka – Kunskapens viste

Laponiatjuottjudus och Sámi Duodji har gemensamt skrivit en projektansökan som godkänts och finansierats av Allmänna arvsfonden. Flera samiska samarbetspartners har knutits till projektet och de bidrar bland annat med kompetens eller lånar ut lokaler till projektets aktiviteter. Deras medverkan är av stor betydelse både under projektets gång, för projektets överlevnad och efter projektavslut då de fortsatt kommer att sprida det kunskapsmaterial som framställs under projektiden. Máhto árudahka är ett tydligt exempel på att "tillsammans är vi starka".

Projektet utgår från ett befintligt traditionellt samiskt viste i Naturum Laponia vid Stuor Muorkke /Stora Sjöfallet och den bruksslöjd (duodji) som användes dagligen. Målet är att bevara och vidareförmedla kunskap om hur man tillverkar duodji på ett traditionellt och hållbart sätt och samtidigt överföra kunskapen från en generation till en annan om hur man tidigare levde i ett samiskt viste och hur den kunskapen kan appliceras till dagens levnadssätt. För att nå målen har projektet anställt åtta ungdomar i åldrarna 21–25 år som under den treåriga projektiden får möjlighet att slöjda med hjälp av duojarat, erfarna slöjdare och kunskapsbärare.

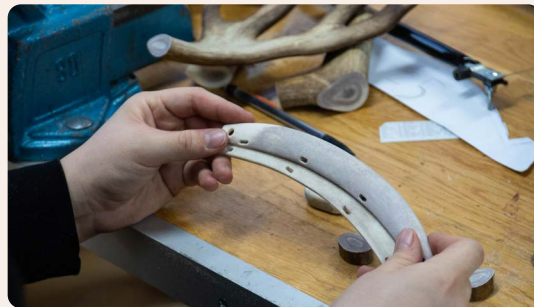
ElleMina Kuoljok Baer formar en gárre/skål ur en tallvrl. Skålar användes förr till många olika ändamål. I bakgrunden syns Marja-Lisa som slöjdar en kniv och handledaren Nils-Johan Labba.

Foto: Juhán Niila Stålka

Vistet kommer att levandegöras med den duodji som skapas under projektiden. För att skapa förståelse och överföra kunskap har ungdomarna inledningsvis träffat två árbeähpit (kunskapsbärare) som berättat om hur det var när dom levde i viste, om vilka föremål som fanns, vilka föremål som flyttades med i renrajden och vilka som blev kvar i vistet, hur föremålen skapades och av vilka material. Därefter har ungdomarna själva bestämt vilka föremål de vill skapa och parats ihop med lämplig duojarat som utgör stöd och ger sin kunskap i skapandet av duodji. På så sätt utvecklar ungdomarna sina kunskaper inom duodji, lär sig tekniker, får materialkännedom och ökad förståelse för samernas synsätt att natur inte går att skilja från kultur, att människan och miljön hör ihop och inte kan särskiljas från varandra.

Genom det här sättet att arbeta, att samla dessa tre målgrupper (ungdomar, duojarat och árbeähpit) skapas en plattform där denna kunskap kan förmedlas sinsemellan, en kunskapsförmedling som inte går att få inom utbildningsväsendet idag.

[Pågående projekt inom Laponiatjuottjudus](#)

Váskbyglar gjorda i renhorn av Sara Labba, váskbyglarna kommer monteras i öppningen på en skinnväska.

Foto: Juhán Niila Stålka

” För mig är det viktigt att föra vidare kunskapen. För att kunskapsöverföringen mellan generationer inom duodji från förälder till barn inte riktigt finns kvar på samma sätt som det gjorde för tre-fyra generationer sedan. Man har som slöjdare ett ansvar att föra vidare kunskapen.

Nils Johan Labba, duojarat, slöjdare och handledare i projektet